

ПАМЕТ НАСЛЕДСТВО КУЛТУРА

ГОДИШНИК
на АСОЦИАЦИЯ „ОНГЪЛ“, том 18, год. XIII, 2019

ПАМЕТ
НАСЛЕДСТВО
КУЛТУРА
(Етноложката перспектива)

София, 2019

Годишникът се издава
с подкрепата на Община Самоков

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

д-р Ивко Росен Росенов Малчев (Главен редактор)
доц. д-р Константин Звездомиров Рангочев
проф. д-р Николай Иванов Ненов
проф. д-р Маргарет Драганова Димитрова

Международни членове:
проф. д-р Владимир Наполеких, член-кореспондент на РАН,
Удмуртски университет – Ижевск, Руска федерация
доц. д-р Трайче Нацев, Университет „Гоце Делчев“ – Шип,
Р. Северна Македония

ПАМЕТ – НАСЛЕДСТВО – КУЛТУРА (Етнологичката перспектива)

Първо издание

© Асоциация за антропология, етнология
и фолклористика „Онгал“, 2019
ел. поща: ongal1991@abv.bg
www.ongal.net

© Импресарско-издателска къща „Род“, 2019
ел. поща: rod_solia@yahoo.com

Формат 16/60/84

Тираж 300

Печатница *Тит-тон прес*

ISSN 1311-493X

ANNUAL
of 'ONGAL' ASSOCIATION, Vol. 18, Year XIII, 2019

MEMORY
HERITAGE
CULTURE

(The ethnological perspective)

Sofia, 2019

**The Annual is published
with the support of Samokov municipality**

EDITORIAL BOARD

**1st class teacher Rossen Rossenov Malchev, Dr. Habil.
(Editor-in-chief)
Assoc. Prof. Konstantin Zvezdomirov Rangochev, Ph.D.
Prof. Nikolay Ivanov Nenov, Ph.D.
Prof. Margaret Draganova Dimitrova, Ph.D.**

International members:

**Prof. Vladimir Napolskih, Dr. Habil., Corresponding Member
of the Russian Academy of Sciences, Udmurt University, Izhevsk,
Russian Federation
Assoc. Prof. Trayche Natsev, Ph.D., Gotse Delchev University, Shtip,
Republic of North Macedonia**

**MEMORY – HERITAGE – CULTURE
(The ethnological perspective)**

First edition

© 'Ongal' Association of Anthropology, Ethnology,
and Folklore Studies, 2019
e-mail: ongal1991@abv.bg
www.ongal.net

© 'Rod' Impressario & Publishing House, 2019
e-mail: rod_sofia@yahoo.com

ISSN 1311-493X

СЪДЪРЖАНИЕ

Уводни думи	13
-------------------	----

БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА – ПАМЕТ, НАСЛЕДСТВО, КУЛТУРА

Флорентина Бадаланова-Геллер – Българската диаспора и „Строителите на съвременна България“	15
Валентина Васева – В памет на митрополит Авксентий Велешки	22
Таня Матанова, Мариянка Борисова – Св. св. Кирил и Методий в Германия и Чехия: Места на национална памет, поклоннически и възпоменателни практики	30
Веселка Тончева – Банатските българи в Румъния днес – идентичност и памет (Наблюдения върху селищата Стар Бешенов, Бреця и Винга)	48
Миглена Христовова – Креативни образователни моделни на работа с езиковото културно наследство: рефлексии върху дейността на <i>Ателие Киликан</i> , Фрайбург (Германия), и разработената методика, насочена към обучението на билингвално растящи деца	62

МЕСТНА ПАМЕТ И КОЛЕКТИВНА ИДЕНТИЧНОСТ

Константин Рангочев – Модели на фолклорното православие II: памет и наследство в православните храмове на град Самоков	80
Димитър Добревски – Родова памет (В търсене на изгубеното време)	93
Симола Лазаркова, Михаела Иванова, Магдалена Стоянова. Науч. рък. Маргарита Сапунджиева – Димитър Янакиев Бисеров – Околията: разказ за просвета и книжнина	104

Силвио Томов – Самоковската фамилия Коцеви. Един публикуван архив	117
Лина Гергова – Гергьовден в Мездра между събора и героизма	133
Радостина Бонева – Културното наследство и местната колективна идентичност – фактори за развитие на културния туризъм (Герсено изследване върху културния живот в западната част на Самоковската котловина)	148
Хюлия Ахмед – „В шепито на Демир Баба“ – наблюдения при премиерата на един пов фестивал	173

ЕТНОЛОГИЯ, ЕТНОГРАФИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА

Милена Николисва – Моминска и невестинска празнична украса за глава от Плевенско (По материали от фонда на РИМ – Плевен)	182
Цветомира Кюркчиева – Измяна и клетва нощем на кладенец (Проблеми на еволюцията и възприемането)	190
Александар Димитријевски – Музичките карактеристики на инструменталната македонска <i>етнопол</i> музика од 80-тите години на 20-тиот век	201
Росен Р. Малчев – Фолклорните текстове за <i>водния бик</i> от Кюстендилскиот регион	207
Светлана Ю. Королёва, Юлия А. Пкураторк – Русская вельма-вещица в современных исследованиях (Ареал бытования поверий, типологические характеристики и мифологическая семантика персонажа)	213
Юлия А. Крашенинникова, Светлана Г. Низовцева Народный календарь горнозаводского поселения Пючанс Койгородского района Республики Коми (По материалам нач. XXI в.)	236

TABLE OF CONTENTS

	Foreword	14
--	----------------	----

BULGARIAN DIASPORA – MEMORY, HERITAGE, CULTURE

	Florentina Badalanova Geller – Bulgarian diaspora and “The builders of modern Bulgaria”	15
	Valentina Vasseva – In memory of Avksentiy Veleshki	22
	Tanya Matanova, Mariyanka Borissova – Sts. Cyril and Methodius in Germany and Czech Republic: sites of national memory, pilgrimage and commemorative practices	30
	Vesselka Toncheva – The Banat Bulgarians in Romania today – identity and memory (Observations on the villages of Star Boshenov, Breshtya and Vinga)	48
	Miglena Hristozova – Creative education and language heritage: reflections on some education forms and methods developed by <i>Atelier Kilikan</i> Freiburg (Germany) and focused on working with children raised in a bilingual environment	62

LOCAL MEMORY AND COLLECTIVE IDENTITY

	Konstantin Rangochev – Models of folk Orthodox Christianity II: Memory and heritage in Orthodox temples in the town of Samokov	80
	Dimitar Dobrevski – Birth memory (In search of Lost time)	93
	Simona Lazarkova, Mihaela Ivanova, Magdalena Stoyanova . Supervisor: Margarita Sapundzhieva – Dimitar Yanakiev Biserov – Okoliyata: educator for enlightenment and literature	104

Silvio Tomov – A family from Samokov named Kotsevi. One unpublished archive	117
Lina Gergova – St. George's day in Mezdra between fair and heroism	133
Radostina Boneva – Cultural heritage and local collective identity – Factors for the development of cultural tourism (Field survey on cultural life in the west part of the Samokov valley)	148
Hyulia Ahmed – “In the hands of Demit Baba” observations at the premiere of a new festival	173

ETHNOLOGY. ETNOGRAPHY. FOLKLORE STUDIES

Miglena Nikolaeva – Maidenly and bridal decoration for head from Pleven (On materials from the fund of RHM – Pleven)	182
Tsvetomira Kyurkchieva – Falseness and imprecations by the well at night (Problems of evolution and perception)	190
Alexander Dimitrijevski – The music characteristics of the instrumental Macedonian <i>ethnopop</i> music from the 1980ties	201
Rossen R. Malchev – The folklore texts for <i>The water bull</i> from region of Kyustendil	207
Svetlana Korolyova, Iuliia Shkuratok – Russian witch, “veshchitsa”, in modern studies (Belief distribution area, typology features, and mythological semantics of the character)	213
Yulia A. Krasheninnikova, Svetlana G. Nizovtseva – The folk calendar of the mining settlement of Nyuchpas of the Koygorodsky district of Komi Republic (On materials of the beginning of the 21 st century)	236

ПАЛЕОСЛАВИСТИКА, ОНОМАСТИКА, ИСТОРИЧЕСКА ЛИНГВИСТИКА

Ива Трифонова – *Слово за звездата Ирани*:

история на текста и критическо издание 255

Илиана Чекова – Към антропоимите в Етрополския

поменик от XVII век (За имената на поклонниците

от село Добревци, Ловешко) 277

Иво Браганов – Езикът на едно писмо

на Иван Н. Момтилов от 1848 година

(Граматични особености) 299

Евгени Мирушев – История, етимология и биография

в ръкопис по граматика 308

Иванка И. Иванова – Имената от сцените 315

ИКОНОГРАФИЯ, ВЯРА И КУЛТ

Йоанна Планишет – За иконографията на една

старозаветна „теофания“ от Бачковската костница:

видението на пророк Езекиил при река Ховар 324

Теодор Цесв – Моско Велев, познатият-непознат зограф 333

Илишка Атанасова – Прилог кон творештвото

на самоковските мајстори во Кочанско 342

Иванка Руснакова – Образите на светостта в житията

на св. Теодосий Печерски и св. Йоан Рилски 356

Яна Гергова – Веригите като чудотворен обект

между сакралното и утилитарното. Опит за типология 363

Любомир Цопев – Взаимодействия между

християнството и исляма в дизайна на надгробия

и храмове в България 376

АРХЕОЛОГИЯ И ИСТОРИЯ

Јулијана Иванова – Афродита од Вияничко кале 393

Јаким Доневски, Виктор Гичев – Преглед

на допознатите тврдини во Кратовскиот регион 405

Трајче Нацев, Драган Веселинов – Заштита на стопанските места во доцноантичкиот период во Витичкиот, Кочанскиот, Штипскиот и Светиниколскиот регион	420
Емил Сламков – Археолошки истражувања на пок. Градишор-Мрамор, с. Милеково, Гевгелија	429
Илюстрации	437

PALAEOSLAVIC STUDIES. ONOMASTICS. HISTORICAL LINGUISTICS

420	Iva Trifonova – <i>The story of the Irani star</i> : text history and critical edition	255
429	Iljana Chekova – To anthroponyms in the beadroll of Etropole of XVII century (About the names of the pilgrims from the village of Dobrevtsi, Lovech district)	277
437	Ivo Bratanov – The language of one letter of Ivan N. Momchilov from 1848 (Grammatical peculiarities)	299
	Evgeny Marushev History, ethnology and biography in a grammatical manuscript	308
	Ivanka I. Ivanova – Names from the murals	315

ICONOGRAPHY, FAITH AND CULT

	Yoanna Planchette – About the iconography of an Old Testament theophany: Ezekiel's vision of God by the Kebar river	324
	Teodor Peev – Mosho Velez Odrinchanin. The unknown-known zograph	333
	Ilinka Atanasova – Addendum to the work of Samokov masters in Kochani area	342
	Ivanka Rusnakova – The images of sacredness (holiness) in the hagiographies of st. Feodisii Pecherski and st. John of Rila (Ivan Rilski)	356
	Yana Gergova – The chains as miraculous object between sacral and utility. Attempt of typology	363
	Lyubomir Tsonev – Interactions between Christianity and Islam in design of gravestones and temples in Bulgaria	376

ARCHAEOLOGY AND HISTORY

Julijana Ivanova – Aphrodite from Vinicko kale	393
Jakim Donevski, Viktor Gichev – List of Late Antique fortifications in Kratovo region	405
Trayche Natsev, Dragan Veselinov – Protection of the economic places in the Late Antique period in the regions of Vinica, Kochani, Shtip, and Sveti Nikole	420
Emil Slankov – Archaeological research the site Gradishor-Mramor, village Miletikovo, Gevgelija	429
Illustrations	437

ЗАШТИТА НА СТОПАНСКИТЕ МЕСТА ВО ДОЦНОАНТИЧКИОТ ПЕРИОД ВО ВИНИЧКИОТ, КОЧАНСКИОТ, ШТИПСКИОТ И СВЕТИНИКОЛСКИОТ РЕГИОН

Трајче Нацев

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Драган Веселинов

Универзитет „Евро-Балкан“ – Скопје

Република Северна Македонија

Новоните природно-географски карактеристики на виничкиот, кочанскиот, штипскиот и светиниколскиот регион им овозможиле во доцната антика директно или индиректно да придонесат како за локален така и за државен стопански развој.¹ Благодарение на ваквите карактеристики како и културниот и техничко-технолошкиот развој на човекот од овој временски период, експлоатацијата на рудни богатства, градскиштво, грнчарство, обработка на дрво, копачки занат, кожарство, земјоделство, сточарство претставувале дејности кои биле застапени во овие региони во доцната антика. Но за размена на производите и стоките добиени од рудниците, занаетчиството, стопанството и земјоделството потребни биле и добри комуникациски врски кои се остварувале преку изградба на патишта. Економски придонес имале и граничните премии кај кои се вршело наплата на царина на стоки при премин од една во друга провинција на Царството кои давачки претставувале значаен дел од исковите приходи.²

¹ Во доцната антика териториите на виничкиот, кочанскиот, штипскиот и светиниколскиот регион биле во рамките на Римското Царство до 395 година, каде по неговата поделба тие припаѓале на Источното Римско Царство – Византија. Во рамките на нападениите региони спаѓаат териториите на следните општини: Општина Виница во виничкиот регион; Општините Кочани, Зрновци и Чипиново-Облешчево во кочанскиот регион; Општините Карбинци и Штип во штипскиот регион; Општина Свети Николе во светиниколскиот регион.

² Проместите на границите на римските провинции (административна поделба) на Балканот во раната и доцна антика влијаеле и на териториите на споменатите региони кои во одредени периоди некои нејзини делови

Меѓутоа претходните искуства од нападите на големите племиња и нивните пустошења низ Царството наметнале во доцната антика да се превземат мерки и активности со кои ќе се заштитата и одбраната населените и други значајни места.³ (Археолошка карта на Р. Македонија 1994: 140). Како други значајни места кои тогаш се заштитувале биле рудниците, патиштата и граничните премини. Сепак дока со ова во тој период се опфатени и денешните територии на виничкиот, кочанскиот, штипскиот и севтиниколскиот регион.

Како главна мерка и активност која помогнала во одбраната и заштитата не само кај населените туку и кај стопанските места претставувало нивното утврдување. Но кај некои стопански места само се вршело реконструкција на постоечките ракоапички утврдувања додека кај други се граделе нови. Кај утврдувањата во доцноантичкиот период се користеле нови градителски техники и се применувале разни иновации што придонело за посфикасни утврдувања во однос на оние раната антика. Во споменатите региони се применувале три градежни техники: *opus cementicium*, *opus incertum* и *opus strissum*. (Нацев 2013: 60) Утврдувањата на стопанските места покрај одбранбените ѕидови содржеле и други одбранбени елементи како што биле кули, ровови. Застапеноста на овие елементи била различна кај утврдувањата, односно зависела од видот, намената и местоположбата на истите.⁴

Утврдувањето во доцната антика на стопанските капацитети како што биле рудниците и патиштата како и граничните премини зави-

претставувале и провинциска граница. (Пондарско во Проева 1994: 119–125 и Микулчиќ 1999: 281–283).

³ Македонското подрачје било зафатено од готските наезди и пустошења во 268 и 269 година каде настрадале речиси сите градови и грагчиња, а најголем број од нив никогаш веќе не биле обновени.

⁴ Така на пример кај некои кои имале поголема природна бранетост или пак имале некое големо стратешко значење не биле во целост застапени сите одбранбени елементи, за разлика од оние кај кои истите биле присутни во едно поголем број со цел за посфикасна одбрана. Ваквото согледување е резултат на анализа и процена на материјалите од истражувањата за доцноантичките места во Брагалничкиот басен дадени во: Археолошка карта на Р. Македонија 1996 и Нацев 2013.

село од нивното стратешко значење за локалната и државната економија. Во виничкиот, кошанскиот, штипскиот и светишколскиот регион вакви утврдувања егзистирале во доцноантичкиот период. Врз основа на ова може да се каже дека на споменатите простори постоеле доцноантички руднички, крајнати и гранични стражи - утврдувања.

Во виничкиот, кошанскиот, штипскиот и светишколскиот регион досега се откриени следните доцноантички руднички стражи - утврдувања: **Самовилец** - с. Грляно, Витица; **Дефово Градиште** - с. Крушево, Витица; **Долно Градиште** - с. Долно Градче, Кошани; **Градиште** - с. Јастребник, Кошани; **Градиште** - с. Мордовис, Кошани; **Градиште** - с. Нивичани, Кошани; **Св. Спас** - с. Полаки, Кошани; **Градиште** - с. Соколарци, Кошани; **Кале** - с. Долази, Штип; **Мал Грал (Хисар)** - с. Црешка, Штип.

Утврдувањето **Самовилец** е лоцирано на околу 400 м јужно од маалото Манишовци, с. Грляно. Неговата местоположба му овозможувала добра одбрана од непријателски напади бидејќи било сместено на висок рид со доминантна положба над околината. Кај одбранбените ѕидови на утврдувањето е забележано дека постоела една кула.

Со околу 1 хектар површина која била затворена со одбранбени ѕидови на кои имало една одбранбена кула, **Дефово Градиште** се наоѓа на 1 км источно од селото Крушево. Ова рудничко утврдување било сместено на зарамнето плато на врв што му овозможувало поголема прегледност на околината но и поефикасна одбрана.

На стрмно висок рид кој се наоѓа кај утокаата на Мала и Голема Река во вештачкото езеро Градче е сместено **Долно Градиште** (Сл. 1.)⁵. (Нацев 2013: 211) Ова утврдување имало површина од околу 2 хектари и во него се обработувала железна руда. Се претпоставува дека ова утврдување во делот на одбраната имало помош и од друго утврдување (Горно Градиште), кое се наоѓало во негова близина, поточно на левата страна од утокаата на Голема Река во езерото Градче.

Во планински предел близу селото Јастребник, на висок рид кој се наоѓа на десната страна на Голема Река е лоцирано утврдување-

⁵ Илустрациите към статијата се публикувани в цветната вола на годишникот на стр. 490-491. Бел. ред.

то Градиште. Неговите одбранбени ѕидови опкружувале простор од околу 3 декари.

Сместено во подножјето на Шлаковица кај селото Моревце, на 580 м.н.в. утврдувањето Градиште имало добра природна бранетост. Неговите одбранбени ѕидови биле зајакнати со 5 кули. (Микулчиќ 1999: 411)

Утврдувањето Градиште (Сл. 2.) е со локација на северниот раб на селото Нивичани на еден висок рид со доминантна положба над околината. Неговата површина изнесувала околу 0,7 хектари. Се претпоставува дека во него била донесувана и обработувана руда од блиските злетовски рудници.⁶

Кај утоката на долот Лиса во Беровска Река место кос е во близина на селото Полаки, има вештачки зарамнет врв на кој се наоѓа рудничкото утврдување Св. Спас. Неговите одбранбени ѕидови заворале простор од 2,5 декари.

На 2 км северно од селото Соколарци, на висок рид може да се најде утврдувањето Градиште (Сл. 3.). Тоа имало површина од околу 1,5 хектари, а неговите одбранбени ѕидови биле зајакнати со една одбранбена кула. (Микулчиќ 1999: 411)

Утврдувањето Кале е лоцирано на 1,5 км јужно од селото Долани, на еден рид со доминантна положба над околината. Било со површина од 2,4 хектари, а ширината на одбранбениот ѕид изнесувала 1,2 метри. Покрај ѕидот кај ова утврдување се забележани и три одбранбени кули. (Микулчиќ 1999: 414)

На 15 км јужно од Штип во околината на Прешка е лоцирано утврдувањето Хисар. Било сместено на зарамнета карпа околу која врвот рска што му давало добра природна бранетост. Во утврдувањето се обработувала железна руда која била донесувана од копови во околината. (Микулчиќ 1999: 268)

Како доцноантички патни стражи во виничкиот, кочанскиот, штипскиот и светиниколскиот регион досега се евидентирани следните: Градишки рид – с. Градец, Винаца; Кале – с. Истибање, Винаца; Лаки – с. Лаки, Винаца; Шилест Рид – Кочани; Градиште – с. Липерово, Штип; Кала (Кодоман Кааси) – с. Пухче, Штип; Хи-

⁶ Според размислување на археологот Илинка Атанасова.

сар – с. Хаџи Хамзали, Штип; Исар – Штип; Градиште – с. Долно Гугаиши, Свети Николе.

Во близина на селото Градец, поточно неговата југоисточна периферија на една височинка било сместено утврдувањето **Градишкен рид**. Неговата површина изнесувала околу 0,5 хектари, а врвело заптита на патот Астибос – Партикопол.

Кале е лоцирано на 2 км североисточно од селото Истибања, на висок рид кој се издига над патот за Дебичево, за што се претпоставува дека утврдувањето било дел од заштитата на патниот правец Астибос – Скаптопара. Темелите на одбранбениот ѕид биле со ширина од 1,4 метри. (Нацев 2013: 181) Површината на утврдувањето изнесувала 0,25 хектари, а покрај одбранбениот ѕид било зајакнаго и со една кула. (Микулчиќ 1999: 409)

Местоположбата на **Градиште** е на висок рид со доминантна положба кој се наоѓа на 5 км западно од селото Лака. Утврдувањето имало функција да го лтити патот Астибос – Партикопол. Неговите одбранбени ѕидови опкружувале простор од околу 0,2–0,3 хектари.

На северната периферија на Кочани, на зарамнето плато се наоѓа утврдувањето **Шилест Рид**. Се претпоставува дека неговата функција била да врпи заптита на некој локален пат кој поминувал кај Осоговието. (Стојмилов и кол. 2013: 23–24) Површината на ова утврдување била околу 0,5 хектари.

Утврдувањето **Градиште** е лоцирано на западниот крај на селото Пиперово каде се издига сртот на планината Серга. Одбранбените ѕидови на ова утврдување опкружувале простор од околу 2,3 хектари.

Околу 600 м западно од селото Пухче, на едно тркалезно плато, на ридот Кала се наоѓа стражата **Кала (Коџоман Киса)**. Утврдувањето имало површина од околу 1,5 хектари. Во негова близина се наоѓа населба позната како Градиште и за неа се претпоставува дека функционирала како економија за потребите на Кале. (Нацев 2013: 268)

Во близина на селото Хаџи Хамзали, со стратешка положба на планината Серга, е сместено крајпатното утврдување **Хисар**. Тоа претставувало дел од заштитата на патниот правец Хераклеа – Стоби – Науталија. (Микулчиќ 1999: 229) Хисар зафаќал површина од 0,6 хектари.

Утврдувањето **Исар** (Сл. 4.) е сместено на истоимениот рид во западниот дел на Штип. Оваа крајпатна стража контролирала крстопат од кој поаѓале патишта кон исток, северо-исток и север, но и низ кој поминувал патот Хераклеа – Стоби – Науталија.⁷ Површината на ова утврдување изнесувала околу 3 хектари. (Микулчиќ 1999: 414)

На јужниот крај на селото Долно Гутање, на висок рид опкружен со стрми падини, е сместено **Градиште**. Ова утврдување го штитело патниот правец Хераклеа – Стоби – Науталија. Неговата површина била околу 4 хектари. (Нацев 2013: 308) Покрај одбранбениот ѕид, утврдувањето било зајакнато и со 2 одбранбени кули. (Микулчиќ 1999: 413)

Според досегашните истражувања во виничкиот, кочанскиот, штипскиот и светишколекиот регион се познати следните доцноантички градишта утврдувања – стражи: **Кале** – с. Блатец, Винаца; **Бигланско Градиште** – с. Лаки, Винаца; **Градиште** – с. Кучичино, Кочани; **Црвен Камен** – с. Тераши, Кочани; **Градиште (Лозен)** – с. Горци Балван, Штип; **Градиште (Киево)** – с. Горци Балван, Штип; **Градиште (Шаренковец)** – с. Горно Тростерци, Штип; **Кула** – с. Судик, Штип; **Градиште** – с. Горно Гутање, Свети Николе; **Градиште** – с. Мечкуевци, Свети Николе; **Градиште** – с. Трстеник, Свети Николе.

Кале е лоцирано источно од с. Блатец на висок рид со доминантна положба. Утврдувањето имало површина од околу 0,5 хектари.

На 4 км југоисточно од с. Лаки, од десната страна на патот Винаца – Берово, се наоѓа утврдувањето **Бигланско Градиште**. Неговата површина изнесувала околу 1,5 хектари. Според досегашните истражувања покрај одбранбениот ѕид, кај ова утврдување од јужната страна е откриен и вештачки изведен ров (фоса) кој овозможувал поефикасна одбрана. (Нацев 2013: 187)

Градиште било сместено на висок рид со доминантна положба, кој се наоѓа на 3 км јужно од с. Кучичино. На врвот од ридот има за-

⁷ Покрај патот Хераклеа – Стоби – Науталија кој поминувал низ овој крстопат, од него започнувале и патните правци Астибос – Скаптогара, Астибос

Партикопол како и Овчовскиот пат. Овие патни правци се опишани во: Микулчиќ 1999.

рамото плато на кое одбранбените ѕидови на утврдувањето опкружувале простор од околу 7 декари.

Во подножјето на планината Плачковица на местото викано Рамни Пиди кое се наоѓа на 3,5 км југоисточно од с. Терапи и на 1,5 км југозападно од селото Видовиште било сместено утврдувањето **Црвен Камен**. Површината на ова утврдување изнесувала околу 0,3 хектари. (Микулчиќ 1999: 411)

На 2 км од с. Горни Балван, од левата страна на асфалтниот пат кој води од Горни Балван за Доњи Балван е лоцирано утврдувањето **Лозен**. Високиот рид на кој што било сместено утврдувањето овозможува да истото има доминантна положба над околината. Лозен имало површина од околу 0,5 хектари а покрај одбранбените ѕидови, располагало и со една одбранбена кула. (Микулчиќ 1999: 414)

Сместено на високиот рид Киево, на третието помеѓу селата Долно Тростерци, Батажа и Горни Балван, утврдувањето **Градиште (Киево)** (Сл. 5.) имало добра контрола над околниот терен. Одбранбениот ѕид на утврдувањето бил со широчина од 2,5 метри. (Нацев 2013: 243) Ѕидот опкружувал простор од 3,5 хектари. (Микулчиќ 1999: 414)

Градиште (Шарешковец) се наоѓа на висок рид, на северниот раб на селото Горно Тростерци. Ваквата местоположба на утврдувањето му овозможувала прегледност и контрола на Овчеполската и Злетовската котлина. Неговата површина изнесувала околу 0,1 хектар.

Со површина помала од 1 хектар утврдувањето **Кула** било сместено на висок рид кој се наоѓа источно до селото Судик, од левата страна на Судичка Река. Одбранбените ѕидови на утврдувањето биле со широчина од 1,5 метри. (Нацев 2013: 290) Неговата одбраа била зајакната со три кули. (Микулчиќ 1999: 414)

Градините се наоѓа на 2 км западно од с. Горно Гутапце, на висок рид со зарамнето плато. Утврдувањето било со површина од околу 1 до 1,5 хектари.

Утврдувањето **Градините** се наоѓа на југоисточната страна на с. Мечкуевци, на еден голем рид кој доминира над околината. Одбранбените ѕидови на ова утврдување опкружувале простор од околу 2 хектари.

На 3 км западно од с. Третенк и околу 1,3 км јужно од манастирот Ѓуриште е лоцирано Градиште. Утврдувањето имало површина од 2,5 хектари а неговите одбрамбени ѕидови биле зајакнати со 5 одбрамбени кули. (Микулчиќ 1999: 413)

ЛИТЕРАТУРА

- Археолошка карта на Р. Македонија 1994: Археолошка карта на Р. Македонија. Т. 1. Скопје.
 Археолошка карта на Р. Македонија 1996: Археолошка карта на Р. Македонија. Т. 2. Скопје.
 Проева 1994: Проева, П. Римски период (Граници, население, уредување). – Во: Археолошка карта на Р. Македонија. Т. 1. Скопје, 119–125.
 Микулчиќ 1999: Микулчиќ, И. Антички градови во Македонија. Кн. 8. Скопје.
 Пацев 2013: Пацев, Т. Антиката во Брегалничкиот басен. Штип.
 Стојмилов и кол. 2013: Стојмилов, Ал. и кол. Бели езеро од најстарите села во Кочани. – Интернет източник: https://www.academia.edu/21586809/Beli_ero_od_najstarite_sela_vo_kocanskiot_kraj (посетен на 02.04.2019 г.)

PROTECTION OF THE ECONOMIC PLACES IN THE LATE ANTIQUE PERIOD IN THE REGIONS OF VINICA, KOCHANI, SHIP, AND SVETI NIKOLE

Trayche Natsev

“Goce Delchev” University – Ship

Dragan Veselinov

“Euro-Balkan” University – Skopje

Republic of North Macedonia

Abstract

The mines, roads and border crossing points in the Late Antique period represented places that were of great importance for the development of the economy in a society. Because of this significance, these economic places in the Late Antiquity were protected in purpose to defend them-